

LA SANITAT A CATALUNYA ENTRE LA PÈRDUA DE LA UNIVERSITAT (1717) I LA CREACIÓ DE NOVES INSTITUCIONS: EL COL·LEGI DE CIRURGIA (1760) I L'ACADÈMIA DE MEDICINA (1770)

JACINT CORBELLA

Secció de Ciències Biològiques (IEC)

En aquest període de gairebé mig segle hi ha un treball important en la vida del país, també en les estructures sanitàries, i això havia de tenir, per força, repercussions en la salut dels seus habitants. Venim de molts anys de guerra i patiment, i en aquests anys la patologia, les malalties, continuen. La vida real, diària, pel que fa a les malalties, no canvia, si més no de manera immediata, pel fet que mani un o altre. Si les idees (monarquia absoluta) no canvien pot ser bastant igual el nom de qui mani més. Però l'enfocament que es doni a la necessitat de millorar les condicions de vida, de disminuir la violència, de facilitar tant l'ensenyament com l'organització assistencial, sí que és important.

Hi considerem tres aspectes: 1) l'estat real, oficial i administratiu, de la sanitat i les normes que es dicten enfront de fets i problemes sanitaris concrets: la vigilància directa de la salut; 2) l'esment d'alguns metges catalans que van fer una tasca més o menys destacada fora del país; és un capítol que en altres etapes ha estat molt important i que en aquest primer mig segle del segle XVIII apareix com a molt secundari, i 3) el fet del desplaçament de la universitat de Barcelona a Cervera i les seves conseqüències: el que restà a Barcelona, el que es va fer a Cervera.

1. L'ESTAT DE LA SANITAT

Hi ha, ja fa alguns anys, un treball excel·lent d'Iris Figuerola, tesi presentada a la Facultat de Farmàcia, sobre anàlisi de documents d'interès sanitari en el segle XVIII, que comprèn aquests anys. Està en el fons de sanitat de l'Arxiu Municipal Històric de Barcelona. Potser té una visió massa optimista quan valora el nostre nivell, tot i que ho fa només des del punt de vista de les disposicions, de les normes. La política sanitària, imposada pel Decret de Nova Planta, s'explicita per l'edicte de sanitat de 1721 de la Junta de Sanitat, que havia substituït l'antiga Junta del Morbo. Figuerola marca tres etapes:

1. L'aparició de la pesta dita de Marsella, de 1720, condiciona una intervenció directa de la Suprema Junta de Sanidad del Reino, que es menja, de fet, el paper de la Junta de Sanitat local, que només pot supervisar el compliment de les normes que vénen del govern central. Cal dir que les mesures dictades van tenir la seva eficàcia. Es remarca com, sense deixar de banda les

mesures demanant la protecció divina, es combinen normes positives de protecció i aïllament. Les mesures que es prenen són bàsicament: l'establiment d'un cordó sanitari, que porta a una disminució o supressió del comerç; l'emmagatzematge d'urgència de queviures i de medicines; els reconeixements mèdics dels vaixells; l'exigència de documentació (passaports) sanitària, que porta als denominats *butlletins* i *patents de sanitat*.

També hi ha la construcció del Llatzeret de Barcelona, el 1721, en condicions de manteniment a càrrec local, amb poc ajut del govern.

2. En el segon període, en els anys centrals del segle XVIII, hi ha tendència a deixar més llibertat per a les decisions de la Junta de Sanitat, amb menys control, administratiu o burocràtic, central. Segueix la por de la pesta, però ja es marquen directrius de lluita contra les endèmies en animals (epizoòties) amb normes de control i seguiment. Es nota el paper d'alguns «albeiters» o manescals, nomenats per la Junta. També és el cas de l'examen d'aliments.

L'atenció no se centra només a dins, sinó que s'està amatent a les normes del que passa a fora, en països i ports amb els quals es comercia. Com a malaltia, la pesta ha deixat un buit i ja es dedica més atenció a les febres pútrides, la ràbia i la tuberculosi.

3. El tercer període, últim terç del segle XVIII, tot i que hi ha continuïtat, queda fora del temps que ara s'estudia. Es diu: «L'equip mèdic que formaven Rafael Steva, Pau Balmas i Lluís Prats, va desenvolupar les funcions de sanitat durant catorze anys i la seva estabilitat va contribuir, sense cap dubte a que fos un dels períodes més fecunds que aquí s'estudia». Remarquem que els tres eren membres destacats de l'Acadèmia Medicopràctica, creada el 1770.

2. METGES CATALANS FORA DE CATALUNYA

Ja s'ha apuntat que és un període poc nombrós en aquest aspecte, si més no per l'estat actual de coneixements. S'esmentaran breument tres persones que van actuar fora de Catalunya amb un cert nivell. Per ordre dels anys de naixement, són Gaspar Casal, que actuà a Oviedo; Antoni Monràv, a Lisboa, i Pere Virgili, cirurgià, a Cadis.

Gaspar Casal (1680-1759) és un dels grans noms de la medicina a l'Espanya del segle XVIII. Però en el seu

temps fou pràcticament un desconegut, fora del seu àmbit de treball a Astúries. La seva catalanitat és només de passada. És veritat que va néixer a Girona a les aca-balles de 1680. El seu pare era militar, però hi devia estar poc temps. Sabem poc dels seus primers anys. Fou metge a Castella i s'establí a Oviedo, on fou un personatge de la vida local, perquè era metge del capítol de la catedral. Va escriure bastant, però no va publicar pràcticament res. Va ser un devot seu qui va publicar, amb caràcter pòstum, els escrits de Gaspar Casal. Entre ells hi ha un text notable, la primera descripció valorada de la pellagra, coneguda també com a *mal de la rosa*. És un text clàssic de la dermatologia.

El segon és Antoni Monravà i Roca (c. 1671-1753), molt menys conegut. Era de Ponts i un erudit local, Josep Esteve i Sala, en va impulsar el seu coneixement. Va estar uns anys a Lleida i a Madrid. Aspirà al Proto-medicat. Devia tenir mal geni. Es va establir a Lisboa, on el 1721 és anatòmic de l'Hospital Reial. Va escriure bastant, i sovint amb to polèmic.

El tercer és Pere Virgili (1699-1776), cirurgià de la marina, creador del Col·legi de Cirurgia de Cadis, el 1748, i després del de Barcelona, el 1760. La seva obra fou prou coneguda i important, des del punt de vista de l'organització de l'ensenyament de la cirurgia i de la millora d'aquesta professió. Aquí només s'ha esmentat.

3. LES CONSEQÜÈNCIES DE LA GUERRA DE SUCCESSIÓ: DE LA DEFETA ALS COL·LEGIS DE CIRURGIA (DE 1714 A 1760)

La Guerra de Successió va tenir una conseqüència directa sobre les estructures docents. Es van tancar les universitats de Catalunya, pel Decret de Nova Planta, i se'n va crear una de nova, que fou única, la de Cervera. Pel que fa a la medicina, es va perdre l'ensenyament de la universitat de Barcelona. L'hospital sí que va quedar, però sense capacitat docent. Van quedar els malalts de la Santa Creu, amb un hospital molt gran, però no s'ensenyava als metges. A Cervera hi havia facultat, però no hi havia malalts. Podem fer una anàlisi del que va restar a Barcelona i del que es va fer a Cervera.

4. EL QUE RESTÀ A BARCELONA

El traumatisme de la Guerra de Successió, la de 1714, la dels Borbó, va deixar Catalunya empobrida i canviada. S'havia perdut, com tantes vegades, una guerra; s'havien reduït, com tantes vegades, les llibertats; calia seguir. La repressió institucional va ser molt dura.

A Barcelona es va perdre l'ensenyament, però l'Hospital de la Santa Creu va seguir i allí es manté la continuïtat de l'activitat assistencial, que era de nivell no gaire alt. En altres viles la tasca sanitària continua-

va, i els mitjans en principi no eren ni millor ni pitjor que abans. En aquest ambient l'activitat seguia; els metges havien d'anar a estudiar a Cervera, però els cirurgians, que tenien un altre nivell, seguien fent la seva formació pràctica. I en la vida dels pobles això no es notava gaire.

El nivell no era gaire bo i els corrents de fora anaven tenint la seva importància. Hi ha un vent de redreç que afecta també la medicina. El progrés de la ciència mèdica ha estat intens, però més en el camp dels coneixements de base que en l'aplicació terapèutica pràctica immediata. El canvi en els coneixements de la medicina, respecte a dos segles abans, era espectacular; els resultats pràctics encara no ho eren, però arribarien.

En el cas de la nostra medicina, el punt de canvi, tot i que no és únic, ve amb la creació dels col·legis de cirurgia i, de manera també eficaç, amb la creació de les acadèmies de medicina i de ciències i arts. Recordem que aleshores medicina i cirurgia eren dues professions diferents i que la cirurgia, pel fet de ser inferior i no estar a la universitat, s'estalviava molts discursos llatins que eren substituïts per l'ensenyament pràctic. L'Acadèmia de Ciències en el seu començament també acollí alguns metges.

El canvi, si volem donar dades precises, serà visible amb la creació del Col·legi de Cirurgia de Cadis l'any 1748, fet per un català, Pere Virgili, amb un estol de col·laboradors catalans; el de Barcelona, fet pel mateix Virgili, el 1760, i l'Acadèmia Medicopràctica més tard, el 1770, però que es gestava des de 1754.

Què va passar aquí entre els anys del final de la guerra de Felip V i l'eclosió dels col·legis de cirurgia? La vida seguia i potser podem notar, encara que és una tendència inicial, un increment de l'interès pels temes que avui en diríem *de salut pública*.

Quan es va treure la universitat a Barcelona, van quedar els professors de medicina. El capdavanter era Josep Fornés, l'obra del qual ja s'ha comentat. Hi havia cinc catedràtics més de la facultat:¹

— **Joan Pla:**² sabem que el 1680 ja era doctor en medicina i aspirava a ensenyar anatomia a l'Estudi de Medicina. Va col·laborar en la memòria per evitar la propagació de la tisi. Remarquem que és un treball col·lectiu, cosa aleshores poc freqüent. Es conserven alguns manuscrits seus: *Commentariis in tres Galeni li-*

1. Manuel RUBIÓ I BORRÁS, *Historia de la Real y Pontificia Universidad de Cervera*, vol. I, Barcelona, Librería Verdaguier, 1915-1916, 2 v., p. 97.

2. Josep Maria CALBET i Jacint CORBELLA, *Diccionari biogràfic de metges catalans*, vol. II, Barcelona, Rafael Dalmau, Fundació Salvador Vives Casajuana, 1981-1983, p. 208 (en endavant, DB); vegeu, també, Francesc Xavier MIQUEL ROSELL, *Inventario general de manuscritos de la Biblioteca Universitaria de Barcelona*, vol. I, Madrid, Direcciones Generales de Enseñanza Universitaria y de Archivos y Bibliotecas, 1958-1969, 4 v., p. 153.

bros de morbo et symptomate, Anatomia i Tractatus varii de medicina. Probablement és seu el manuscrit *De febre maligna*.³

— **Francesc Fornells**: sabem que el 1697 ja era metge de la Santa Creu, on fou metge primer el 1708 i se'n va jubilar el 1730. Fou dels que rebutjà el trasllat a Cervera que els proposava el capità general. Se'n conserva obra manuscrita: *Physiologica medicina i Disputatio de Humoribus* (1698). Va morir el 1733.⁴

— **Rafael Esteve**:⁵ sabem que el 1712 era conseller de l'Ajuntament de Barcelona i que després de la rendició li foren confiscats els béns. Té relació amb la nissaga dels Steva, entre els quals hi ha més d'un Rafael, que va excel·lir a Barcelona alguns anys més tard, en el mateix segle XVIII.

— **Dídac Casetas**:⁶ també li foren confiscats els béns després de 1714. Se'n conserven alguns manuscrits:⁷ *Tractatus medici* (1715), *Praelectiones medicales i Tractatus seu historia partium in cavitate naturale contentarum*.

— **Jeroni Badia i Borràs**:⁸ era filipista i quan es produí la guerra havia estat traslladat a Mallorca pels partidaris de l'arxiduc. Fou nomenat catedràtic just acabada la guerra.

Altres metges o cirurgians de la Santa Creu van tenir una tasca important en el seu medi i temps. Entre ells, podem recordar:

— **Francesc Agulló** havia començat com a aprent de barber el 1689 i arribà a cirurgià principal el 1712. Ho fou fins al 1731 en què es jubilà i morí. Era religiós.⁹

— **Josep Prats** succeí Agulló com a cirurgià principal. Sabem que va intervenir en les disposicions per tallar un brot epidèmic el 1743. Morí el 1747. Junta-ment amb **Carles Serra**, va publicar *Enchiridion chirurgicum xenodochii generalis barchinonensis...* (Barcelona, 1742), un fullet de trenta-vuit pàgines. Malgrat aquesta col·laboració, consta que ambdós van tenir problemes professionals entre ells.¹⁰

— **Joan Francesc Roig**¹¹ era, com a mínim, el tercer de la nissaga a l'Hospital. Fou cirurgià major, suplent el 1711 i titular el 1729. Un altre del mateix cognom, **Josep Roig**, sabem que havia estat catedràtic de cirur-

gia, i uns apunts manuscrits seus foren recollits per **Carles Pallejà** el 1726.¹²

— **Anton Tomàs**¹³ arribà a metge primer l'any 1737. Va col·laborar amb Bonaventura Milans en la primera edició del *Synopsis formularum medicarum* (Barcelona, 1742).

— **Carles Vicenç Rossell** era gironí, graduat a Montpeller el 1733, on havia estudiat amb una beca del Col·legi Bruguera. Fou metge segon de l'Hospital el 1747. Col·laborà en la segona edició del *Synopsis formularum...*, de B. Milans (1749). Anys més tard, el 1769, fou examinador del Protomedicat. Resten manuscrites les seves *Quaestiones medicae*, de 1733, l'any de la graduació a Montpeller.¹⁴

— També fou un personatge important en aquest temps, i ho serà més amb el Col·legi de Cirurgia, **Francesc Puig**, que el 1752 era cirurgià major de la Santa Creu.¹⁵ Va fer una obra activa fins al final del segle.

L'any 1744 es va modificar el sistema d'accés de metges a l'Hospital de la Santa Creu i es van ampliar les oposicions a places de metge d'entrada.¹⁶

Un càrrec important era el de *protometge*. Des de la darrerria del segle XVII ho era **Francesc Sanpera**.¹⁷ Sabem que va ordenar canvis en el preu dels medicaments: *Tarifa y nou redres en los preus de las medicinas an de exhigir los apothecaris...* (1698), que modificava les taxes de 1696.¹⁸ Fou protometge en tot el temps de l'arxiduc però, tot i que fou confirmat després per Felip V, aviat se li prohibí d'exercir.¹⁹ Aleshores hi hagué una corrua d'influències per aconseguir el nomenament.

L'Audiència féu, el 1716, una primera proposta en favor d'Antoni Monravà, que era de Ponts, i estava en segon lloc Salvador Closa, de Calaf. Monravà havia estat fet presoner l'any 1711 i intercanviat. Al cap de pocs mesos es varià la resolució, i es proposà Jaume Miró i, en segon lloc, Antoni Pera. Miró tenia aleshores seixanta anys i se'l considerava un metge amb bona experiència. Però sembla que els nomenaments els van fer directament des de Madrid, entre metges militars i sense escoltar el que deien aquí. El primer fou Joan Higgins, per poc temps, i, des de 1717 a 1734, Sebastià Creagh. En algun lloc és esmentat com a Sebastià Creus, probablement per problemes de pronúncia del cognom anglès. El van seguir Tomàs Clarasó i Vilar,

12. *Bibliografia medical de Catalunya*, Barcelona, Elzeviriana-Borràs, 1918, cèdula 2099, p. 379 (en endavant, BMC).

13. DANON, *Visió històrica...*, p. 140.

14. DANON, *Visió històrica...*, p. 142.

15. DANON, *Visió històrica...*, p. 143.

16. DANON, *Visió històrica...*, p. 142.

17. DB, vol. III, p. 85.

18. BMC, cèdula 2180, p. 395.

19. J. DANON, *Aportació a l'estudi social de la medicina a Catalunya (1768-1827)*, Barcelona, Rafael Dalmau, 1975, col·l. «Publicacions de la Fundació Salvador Vives Casajuana», núm. 34, p. 9-17.

3. La revista *Medicina e Historia* (en endavant, MH) publicà de manera fragmentada la llista dels manuscrits mèdics. Vegeu el número 33.

4. DB, vol. II, p. 29; vegeu, també, Josep DANON BRETOS, *Visió històrica de l'Hospital General de Santa Creu de Barcelona*, Barcelona, Rafael Dalmau, 1978, 207 p.; MH, núm. 33.

5. DB, vol. I, p. 185.

6. DB, vol. I, p. 126.

7. MIQUEL ROSELL, *Inventario...*, vol. I, p. 522, i vol. II, p. 163.

8. DB, vol. I, p. 60; MH, núm. 46.

9. DANON, *Visió històrica...*, p. 139.

10. DANON, *Visió històrica...*, p. 141.

11. DANON, *Visió històrica...*, p. 139.

que era de Granollers (1734-1753), i Antoni Pla (1753-1766).²⁰ El 1766 el Protomedicat fou reorganitzat.

Així arribem a la meitat del segle, en què les coses ja aniran d'una altra manera. Les dates concretes que marquen el canvi són els anys 1748 i 1760, de fundació dels col·legis de cirurgia de Cadis i de Barcelona, els dos per l'empenta i amb la direcció de Pere Virgili. Aquesta ja és una altra part de la història.

5. EL QUE ES VA FER A CERVERA

Repetim una mica. Cal recordar-ho en aquest tricentenari que ha de ser de recuperació. La Guerra de Successió va ser un trauma molt important per al país. Van ser molts anys de guerra, recordem que Lleida va caure el 1707 i Barcelona resistí fins al 1714. També fou important per a la resta de Països Catalans. Les conseqüències de la batalla d'Almansa, amb la caiguda del País Valencià, el 1707, són prou significatives. Va ser un altre pas cap a la pèrdua de la identitat, dels drets que fins aleshores es tenien i del record de la unitat cultural.

En el cas del Principat, la cultura en fou afectada des del seu punt més alt, la Universitat. Aquí potser més que en un altre lloc es veu ben clara la intenció uniformadora i centralitzadora del primer Borbó. Les universitats havien estat, majoritàriament, punt de suport de Carles III, el candidat austríac. Felip V ho va tenir clar; les va tancar totes i en va fer una de nova, que fos única, situada en un lloc central del país i de control fàcil. Així va néixer la Universitat de Cervera.

La intenció política contra Barcelona fou clara. El 16 de setembre de 1714, cinc dies després de la rendició de Barcelona, el general vencedor, el duc de Berwick, va manar que es tanquessin els estudis de Barcelona i els va passar a Cervera. Només va deixar a Barcelona els de medicina i cirurgia i els de gramàtica, aquests a càrrec dels jesuïtes. Això era una mesura d'urgència, abans de crear la universitat. El nou curs havia de començar el 7 de gener de 1715.

A Barcelona van quedar, doncs, el 1715, els professors de medicina, que eren els doctors Josep Fornés, Joan Pla, Francesc Fornells, Rafael Esteve, Dídac Cases i Jeroni Badia. Aquest últim fou nomenat llavors perquè hi havia una càtedra vacant, el 16 de novembre de 1714, i una de les raons del nomenament fou la seva fidelitat al nou règim.²¹ Malgrat aquesta persistència,

20. DANON, *Aportació a l'estudi social de la medicina a Catalunya (1768-1827)*, p. 9-17.

21. Vegeu Manuel RUBIÓ I BORRÁS, *Historia de la Real y Pontificia Universidad de Cervera*, vol. I, p. 94-97. Sobre la Universitat de Cervera, vegeu, també, Federico VILA, *Reseña histórica, científica y literaria de la Universidad de Cervera*, 2a ed., Cervera, Càtedra de Cultura Catalana Samuel Gili y Gaya de Cervera del Instituto

l'activitat a Barcelona va quedar gairebé anul·lada i no es va recuperar fins a la creació del Col·legi de Cirurgia l'any 1760 i l'Acadèmia Medicopràctica el 1770.

La mesura inicial fou el primer pas. El decret de creació de la Universitat de Cervera és d'11 de maig de 1717, i fou ratificat el 17 d'agost del mateix any. El 9 d'octubre s'ordenava la supressió de totes les universitats antigues de Catalunya.²² Ja hi havia hagut la idea poc abans de traslladar la universitat de Lleida a Cervera i la de Barcelona a Granollers.²³

Lleida fou una de les viles que va patir més ran de la guerra, i després de 1707 va quedar reduïda a set-cents veïns, amb molts exiliats. Com diu Lladonosa, «la universitat de Lleida no va morir de mort natural sinó que va morir pel tall de l'espasa borbònica [...]».²⁴ Poc més tard es va prohibir que els catalans poguessin estudiar en cap universitat fora d'Espanya i que, en cas de fer-ho, els seus títols no tinguessin validesa. El 1722 es va insistir en la prohibició que hi hagués estudis majors a Catalunya fora de Cervera.²⁵

Calia organitzar el nou ensenyament a Cervera, vila amb greus dificultats perquè els estudiants poguessin veure algun malalt. Per a l'ensenyament d'aquesta facultat es van dotar sis càtedres; no totes tenien la mateixa importància, ni en grau ni econòmicament. Hi havia tres càtedres permanents o perpètuas, que es deien *de propietat* i les altres tres eren temporals o *de regència*. S'establiren uns mecanismes d'ascens entre les càtedres.

Les tres càtedres principals, o de propietat, eren les de prima, vespres i pronòstics. Els sous anuals dels titulars eren de 380, 300 i 200 lliures, respectivament. Les càtedres de regència eren les de mètode, de simples i anatomia i de cirurgia. Els salaris eren de 180, 180, 200 i 200 lliures, respectivament.²⁶ Per a l'inici de l'ensenyament, l'any 1717, es van nomenar quatre catedràtics, per a les quatre primeres, que havien de prendre possessió el dia 11 de setembre:

— **Jaume Aran** ja era catedràtic de l'Estudi de Lleida i fou nomenat catedràtic de prima.²⁷ Era lleidatà i sabem que l'any 1720 era metge de l'Hospital de Santa Maria.²⁸

— **Antoni Pujol**, de Calaf; en sabem molt poc. Va morir abans de prendre possessió.²⁹

de Estudios Ilerdenses, 1981, 433 p., col·l. «Biblioteca de Cervera i la Segarra». N'hi ha una primera edició de l'any 1923. A les pàgines 405-425, hi ha una nòmina general.

22. RUBIÓ, vol. I, p. 133.

23. Josep LLADONOSA, *Noticia histórica sobre el desarrollo de la medicina en Lérida*, Lleida, Col·legi Oficial de Metges, 1974, p. 97-98.

24. LLADONOSA, p. 98 i 100.

25. RUBIÓ, vol. I, p. 135.

26. LLADONOSA, p. 108.

27. LLADONOSA, p. 395; DB, vol. I, p. 48.

28. RUBIÓ, vol. I, p. 114.

29. RUBIÓ, vol. I, p. 114.

— **Jaume Castelltort**, de Cervera, nomenat catedràtic de pronòstics. Havia nascut a Cervera el 1647 i féu els estudis a Salamanca. Fou batlle de Cervera i durant la guerra fou perseguit per filipista. La seva designació es tractà probablement d'una recompensa política perquè ja tenia setanta anys quan fou nomenat.³⁰

— **Josep Morlius**, nascut a Cervera, però de família lleidatana, catedràtic de mètodo el 1717 i de pronòstics el 1719. Morí el 1721.³¹

En conjunt, sabem poca cosa d'aquests professors inicials, del que van fer i sobre si van arribar a deixar alguna obra escrita.

La provisió de les càtedres de la nova universitat no degué ser prou eficaç i l'any 1725 es va manar que totes sortissin a oposició general, llevat d'algunes de canòniques. Així tenim una nova llista de professors, nomenats el 1726:

— **Francesc Cases**, natural de Tàrraga, catedràtic de prima. Sembla que des de 1721 ja ocupava la de mètodo.³² Autor de manuscrits no publicats: *Methodus rationalis medendi humani corporis morbos* i *Tractatus utilissimus de morborum mulierium curatione*, que foren exposats en el 2n Congrés de Metges de Llengua Catalana de 1917, i *Commentarii in Galeni libros* (1718).

— **Antoni Pinós**, nascut a Cervera cap al 1681. El 1717 fou candidat a la càtedra de vespres, però fou elegit Pujol, que morí de seguida. El 1720 explicava pronòstics. Fou propietari de vespres el 1726 i el 1743 va passar a la càtedra de prima.³³ El 1760 consta com a «primicerio», càrrec d'una certa representativitat.³⁴ És autor d'una *Synoptica selectio de nutritione* (Cervera, 1750) i d'un *Tractatus medici*.

— **Agustí Corts i Armengol** fou el tercer que va guanyar l'oposició de 1726.³⁵ Havia nascut a Cervera i fou catedràtic de pronòstics el 1726; de vespres, el 1743, i de prima, el 1765. Hi ha notícia dels manuscrits següents: *Tractatus medici*, *Pathologia* (curs 1763-1764), *Physiologicae disputationes* (curs 1766-1767), *Tractatus de febrium curationem* i dos *Tractatus medici*, un sobre malalties de les dones i l'altre més general.

Per a les càtedres de regència, és a dir, no definitives o en propietat, sabem els noms d'alguns professors:

— De la cirurgia, se'n va encarregar l'any 1726 **Francesc Garcia**, natural de Cervera.³⁶ També era ceriverí **Magí Garcia**,³⁷ que se n'ocupà el 1728. Sembla que el 1765 encara exercia el professorat.

— **Francesc Rabassa i Morlius**, també nat a Cervera, el trobem l'any 1731 com a catedràtic d'anatomia,³⁸ de pronòstics el 1743 i de mètodo. Autor d'un *Tractatus medici* (1734), *Universae medicinae ad leges circulationes anatomicas et mechanicas* (1738) i *Disertatio physiologico-pathologica ac therapeutica de corporis humani functionibus*.

— **Bonaventura Milans** havia nascut a Arenys,³⁹ féu els estudis a Montpeller i el 1739 és catedràtic d'anatomia de Cervera. Degué estar-hi poc temps perquè el 1740 el trobem com a metge supernumerari a l'Hospital de la Santa Creu de Barcelona, on ascendí, i el 1747 és metge. També fou metge consultor de l'exèrcit d'Itàlia. És autor de *Synopsis formularum medicarum*, junt amb Antoni Tomàs (1742); d'una altra edició de títol més llarg, en col·laboració amb Carles Vicenç Rossell (Barcelona, 1749), i de *De disenteria castrensi* (Barcelona, 1747). Sembla que l'any 1785 actuà com a censor en algunes oposicions.

— **Joan Garriga i Borràs**, nat també a Cervera, llicenciat el 1732, el trobem com a catedràtic de mètodo el 1738 i d'anatomia el 1751. Sembla que l'any 1740 va regentar, durant algun temps, la càtedra de prima.⁴⁰

Més tard, el 1755, fou catedràtic d'anatomia **Joan Franquès i Pagès**, nascut a Cornudella, al Priorat. Alguna vegada se l'esmenta com a Franquès. Nascut el 1726, era de nissaga de metges i cirurgians, amb forta implantació a Cornudella. La seva petjada a Cervera sembla escassa. Morí a Cornudella el 1779.⁴¹

— **Francesc Oliver**⁴² nasqué a Guardiola de Berga. Estudià a Cervera i l'any 1742 va guanyar la càtedra de mètodo. L'any següent passà a la de pronòstics; el 1765, a la de vespres, i el 1772, a la de prima, encara que no coincideixen totes les dades.

— **Josep Coscollana**, nat a Montblanc, sabem que l'any 1743 fou catedràtic de mètodo.⁴³

— La mateixa càtedra de mètodo fou ocupada, l'any 1750, per **Josep Ramon i Sirach**, nat a Vimodí.⁴⁴

Tot l'ensenyament estava molt reglamentat i es feia en llatí. Els llibres de text estaven fixats i el marge de canvi era molt petit. Els primers estatuts de la universitat són de l'any 1726. Per matricular-se de medicina calia ser batxiller en arts, per qualsevol universitat. Els estudis duraven quatre anys, tres de teòrics i un quart

30. RUBIÓ, vol. I, p. 115; LLADONOSA, p. 407; DB, vol. I, p. 131.

31. RUBIÓ, vol. I, p. 115; LLADONOSA, p. 428; DB, vol. II, p. 158.

32. DB, vol. I, p. 126; BMC, núm. 594.

33. DB, vol. II, p. 207; LLADONOSA, p. 434.

34. RUBIÓ, vol. I, p. 277.

35. DB, vol. I, p. 156; LLADONOSA, p. 410.

36. LLADONOSA, p. 416.

37. DB, vol. II, p. 41; VILA, p. 413; LLADONOSA, p. 416.

38. VILA, p. 421; DB, vol. III, p. 15; LLADONOSA, p. 436.

39. VILA, p. 418; DB, vol. II, p. 139; LLADONOSA, p. 426.

40. DB, vol. II, p. 43; VILA, p. 413.

41. JACINT CORBELLA i EDELMIRA DOMÈNECH, *Científics del Priorat*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 2002, p. 47-49. Vila l'esmenta com a «Franquès», p. 413.

42. DB, vol. II, p. 174; RUBIÓ, vol. I, p. 410; LLADONOSA, p. 432.

43. RUBIÓ, vol. I, p. 406.

44. LLADONOSA, p. 436; DB, vol. III, p. 20; VILA, p. 421.

de mixt teoricopràctic. A més, s'havia de fer un altre any de pràctica, al costat d'un metge, a Cervera o en altres sis ciutats del país. Cada càtedra s'impartia durant els quatre anys. Pràcticament tot es feia a base de textos de Galè, que recordem que feia més de mil cinc-cents anys que era mort. Les disseccions estaven regulades: les disseccions «particulars» d'ulls, cor, ronyons i laringe es feien en peces de bous (moltó) o bous.⁴⁵

L'any 1749 es van aprovar uns nous estatuts, que no eren una reforma important ni essencial. La creació, l'any 1760, del Reial Col·legi de Cirurgia de Barcelona va significar l'inici de canvis. Una primera conseqüència fou la supressió, l'any 1768, de les càtedres i l'ensenyament d'anatomia i cirurgia a Cervera, que es va manar que es fes al Col·legi de Cirurgia de Barcelona.

Una reforma substancial es va fer l'any 1784, potser massa tard per mantenir la viabilitat de Cervera, que ja tenia massa competència amb el Col·legi de Barcelona. Representa una obertura cap als nous coneixements. Quan es busca un llibre de text general es proposen les *Institutiones...* de Christian G. Ludwig, catedràtic de la universitat de Leipzig. L'obra havia estat publicada entre 1752 i 1758.⁴⁶ Això val per a les càtedres de prima i vespres.

Per a la de pronòstics segueixen els textos antics, amb els *Aforismes i Pronòstics* d'Hipòcrates.

Per a l'ensenyament de la matèria mèdica s'adopta el text de Lietaud, i el de Heister per a l'anatomia i la cirurgia, que s'intenten recuperar. Hi ha, també, dues

càtedres més d'institucions, amb el text de Ludwig.⁴⁷ Aquest pla d'estudis, que evidentment era bastant diferent, havia estat aprovat per Josep Masdevall, que manava a Madrid, i els catedràtics de Cervera foren Francesc Oliver, Josep Vidal, Bartomeu Prim i Gaietà Rojas, seguint l'ordre de les càtedres esmentades.

Veiem, doncs, que Cervera és un centre d'ensenyament, durant bastants anys l'únic del país que pot donar títols de metge, i que té un enfocament mirant cap al temps de la medicina de Galè. O sigui, una visió antiquada que no ha incorporat els progressos de la medicina dels últims segles. A part de l'enfocament, cal considerar les condicions de l'ensenyament, que per força havien de ser dolentes, en un lloc on no hi havia un nombre suficient de malalts que assegurés un bon ensenyament pràctic. Això va durar gairebé cinquanta anys, fins que l'impacte del nou Col·legi de Cirurgia de Barcelona va canviar la situació.

De l'anàlisi dels professors d'aquest primer període, podem treure'n algunes conclusions. Una és que van escriure molt poc. Una altra és que la majoria eren de la comarca mateixa, o sigui, d'un lloc on abans gairebé no hi havia tradició mèdica. La tercera és que cap d'ells, fins ara, ha estat valorat com a personatge important, de primer ni de segon ordre, de la nostra medicina. Els professors de prima o de vespres, els de màxim prestigi docent, en aquest primer mig segle —Aran, Cases, Pinós, Corts i Oliver— són, per ara, ben desconeguts. En resum, gris sobre gris.

45. RUBIÓ, vol. I, p. 293.

46. RUBIÓ, vol. I, p. 344.

47. RUBIÓ, vol. I, p. 346.